

Ємець О.І. Економіко-правовий аналіз законодавчо-нормативної бази діяльності підприємства як головного суб'єкта мікроекономіки / О.І.Ємець // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. Випуск 11. – Івано-Франківськ: Плай, – 2015. – С. 145-149. – фахове видання.

Ємець О. І.

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ГОЛОВНОГО СУБ'ЄКТА МІКРОЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто проблемні питання законодавчо-нормативної бази діяльності підприємства – головного суб'єкта мікроекономіки. Узагальнено й критично проаналізовано три блоки нормативно-правових актів підприємницького законодавства України. Виявлено недоліки правового забезпечення, з якими стикаються підприємства у своїй діяльності.

Ключові слова: підприємство, підприємництво, нормативно-правові акти, мікроекономіка.

I. Вступ. Сьогодні правове регулювання діяльності підприємства здійснюється численними нормативно-правовими актами як загального, так і спеціального характеру. Однак, уповільнення темпів зростання кількості підприємств як головних суб'єктів мікроекономіки, свідчить про недостатні умови функціонування і недосконалість нормативно-правової бази.

Визначальною проблемою сучасного і майбутнього соціально-економічного життя України є правове регулювання діяльності підприємств. Аналіз практики підприємницької діяльності в нашій країні свідчить про об'єктивну необхідність формування правового поля розвитку підприємства, а також виявлення проблем та перспектив їх правового забезпечення в Україні.

II. Постановка завдання. Для успішного розвитку підприємства та його функціонування потрібно створити правову базу, забезпечити належним чином юридичне закріплення прав та постійне правове забезпечення з боку держави, що гарантує захист законного функціонування підприємства на макрорівні. Світовий досвід господарювання доводить, що підприємництво не може існувати без чітких та ефективних законодавчих актів. Тому формування сприятливих умов для здійснення діяльності підприємством неможливе без

прийняття та реальної дії таких законів, які б чітко визначали умови ведення підприємницької діяльності.

III. Результати. В кожній країні прийняті та діють ряд нормативних актів, які заклали фундамент для формування і розвитку діяльності підприємства. Всю сукупність нормативних актів, що регулюють суспільні відносини в сфері підприємництва називають **підприємницьке законодавство**.

Правова база підприємницької діяльності – це сукупність законів, нормативних та інструктивних документів, які визначають порядок створення підприємств, реєстрацію фізичних осіб-підприємців, їх правові та організаційні форми, порядок організації виробництва, забезпечення його необхідними ресурсами, збут, систему оподаткування, відносини між державою та підприємцями, суб'єктів підприємницької діяльності між собою, а також які дають підприємцям певні правові гарантії.

Світовий досвід показує, що для успішного розвитку діяльності підприємства необхідно створити правову базу його функціонування. Крім цього, доцільно належним чином забезпечити юридичне закріплення прав з боку держави, що гарантує захист законного функціонування підприємництва та сприяє його розвитку. Міжнародна практика господарювання доводить, що підприємство не може існувати без чітких та ефективних законодавчих актів. Тому формування сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності неможливе без прийняття та реальної дії таких законів, які б чітко визначали умови її здійснення.

У країнах з розвинутою ринковою економікою немає спеціальних законів про підприємництво. Свобода підприємницької діяльності в них закріплена у конституції, цивільному законодавстві та в інших нормативно-правових актах, що регламентують господарську діяльність.

Весь масив законодавства України з питань діяльності підприємства складається з кількох тисяч законодавчих та підзаконних актів, та характеризується високою динамічністю. Підприємницьке законодавство України складають регулюючі підприємство закони, декрети та постанови

Кабінету Міністрів, нормативні акти міністерств і відомств, органів місцевого самоврядування, у тому числі тих державних органів, що здійснюють державне регулювання підприємництва, контроль і нагляд за ним. Найбільшу значимість мають законодавчі акти.

У підприємницькому законодавстві України можна виділити **три блоки нормативно-правових актів**:

1. Конституція України [1], що містить норми про підприємництво. Так, стаття 42, закріплює свободу підприємництва: «Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом».

2. Блок спеціальних нормативних актів, що регулюють виключно підприємницьку діяльність, зокрема:

- 1) Закон України «Про господарські товариства» [2],
- 2) Закон України «Про акціонерні товариства» [3],
- 3) Закон України «Про фермерське господарство» [4],
- 4) Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [5],
- 5) Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [6] та інші.

3. Нормативно-правові акти, що містять окремі норми або їх сукупність, які регулюють підприємництво:

- 1) Господарський Кодекс України [7],
- 2) Цивільний Кодекс України [8],
- 3) Податковий Кодекс України [9],
- 4) Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [10],
- 5) Закон України «Про захист прав споживачів» [11],
- 6) Закон України «Про захист економічної конкуренції» [12],
- 7) Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [13],
- 8) Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [14] та інші.

Значну роль у регулюванні підприємницької діяльності відіграють також підзаконні акти, у їх числі – Укази Президента України, також підзаконні акти Кабінету Міністрів України, особливо положення, затверджені постановами уряду України.

Великий масив становлять відомчі нормативні акти, у тому числі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Антимонопольного комітету України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) тощо.

За формою висловленого в них припису (характеру регулятивного впливу) норми законодавство про підприємництво поділяються на:

1) **уповноважуючі** – мають правоустановчий характер і надають суб'єктам право на впровадження передбачених у них позитивних дій. Найбільш значущою з них є закріплена в ч.І ст.43 Господарського кодексу України норма: “Підприємці мають право без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом;

2) **зобов'язувальні** – прикладом може служити норма, закріплена в ч.6 ст. 128 Господарського кодексу України, що передбачає низку обов'язків громадянина-підприємця;

3) **заборонні** – встановлюють вимогу утриматися від певної поведінки, будь-яких дій (наприклад, норма, що міститься в ст. 10 Закону “Про рекламу”: недобросовісна реклама забороняється).

Вони регулюють відносини або шляхом надання прав, або покладання обов'язків, або заборони певної поведінки і встановленням відповідальності за її порушення.

Господарський Кодекс України встановлює, відповідно до Конституції України, правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності. Цей кодекс визначає загальні принципи господарювання підприємств, суб'єкти приватної, колективної, загальнодержавної та комунальної власності, передбачає систему захисту права власності.

Податковий Кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.

Класифікація загальнодержавних та місцевих податків та зборів, відповідно до статей 9 та 10 Податкового кодексу України, представлена, у таблиці 1.

Таблиця 1. Загальнодержавні та місцеві податки та збори

Загальнодержавні податки та збори	Місцеві податки та збори
1) податок на прибуток підприємств; 2) податок на доходи фізичних осіб; 3) податок на додану вартість; 4) акцизний податок; 5) екологічний податок; 6) рентна плата; 7) мито.	1) податок на майно; 2) єдиний податок. 3) збір за місця для паркування транспортних засобів; 4) туристичний збір.

Примітка: складено автором на основі [9].

Зарахування загальнодержавних податків та зборів до державного і місцевих бюджетів здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України [15], а також зарахування місцевих податків та зборів до відповідних місцевих бюджетів.

Місцеві ради обов'язково установлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю).

Місцеві ради в межах повноважень вирішують питання щодо встановлення податку на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору.

Закон України «Про господарські товариства» [2] визначає поняття і види господарських товариств, правила їх створення, діяльності (установчі документи, реєстрація, права і обов'язки учасників, власність на майно товариства, вклади учасників, прибуток, органи управління, припинення діяльності товариства тощо), характеризує особливості створення та діяльності окремих видів господарських товариств.

Закон України «Про акціонерні товариства» [3] визначає порядок створення, діяльності, припинення, виділення акціонерних товариств, їх правовий статус, права та обов'язки акціонерів. Метою розроблення закону було: удосконалити процес взаємодії утримувачів акцій між собою і з суспільством, зробити діяльність акціонерних товариств прозорішою, удосконалити структуру управління, протидіяти різним зловживанням з боку недобросовісних власників акцій, створити перешкоди для різного роду «рейдерських атак» і захистити від них законних утримувачів акцій.

Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [16] є основним елементом системи законодавства з питань державного регулювання у сфері підприємництва. Державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності спрямована на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності.

Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [14] визначає засади функціонування дозвільної системи у сфері господарської

діяльності та встановлює порядок діяльності дозвільних органів, уповноважених видавати документи дозвільного характеру, та державних адміністраторів. Документ дозвільного характеру – дозвіл, висновок, рішення, погодження, свідоцтво, інший документ, який дозвільний орган зобов'язаний видати суб'єкту господарювання у разі надання йому права на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності.

Основними недоліками правового забезпечення діяльності підприємств в Україні є: неоднозначність, нестабільність і суперечливість чинної нормативно-правової бази діяльності підприємства; практично нефункціонуючий характер багатьох правових актів, дуже низька виконавча дисципліна щодо нормативно-правових документів; наявність у законодавстві багатьох нечітких норм, які при бажанні можна піддати будь-якому трактуванню; необґрунтованість законодавчих обмежень та вимог, які містяться в окремих нормативно-правових актах.

Розглянута правова база діяльності підприємства є основним чинником формування сприятливого мікросередовища для розвитку підприємств в країні.

IV. Висновки. Проведений аналіз нормативно-правового забезпечення діяльності підприємства дозволив нам виявити такі недоліки:

- відсутність єдиної законодавчої стратегії розвитку діяльності підприємства, яка важлива передусім для забезпечення повноти законодавства щодо господарських відносин, послідовності здійснення курсу на розвиток ринкової економіки в Україні, обмеженості поєднання тимчасових і постійних правових норм;

- нестабільність і суперечливість чинної нормативно-правової бази розвитку діяльності підприємства: зростаючий потік нормативних актів різного рівня, особливо відомчих актів, нерідко спотворює основне законодавство, породжуючи атмосферу перманентного правового хаосу;

- недієвий характер багатьох правових актів, дуже низька виконавська дисципліна дотримання нормативно-правових документів: багато з положень

Конституції України не можуть бути реалізовані і залишатимуться лише деклараціями, доки не введено в дію законів, які визначатимуть конкретні механізми, порядок і процедури їх здійснення;

- присутність у законодавстві багатьох нечітких норм, які за бажанням можна піддати протилежному трактуванню і саме вони надали можливість формувати фінансові "піраміди", які позбавили заощаджень багатьох наших співвітчизників;

- необґрунтованість законодавчих обмежень та вимог, які містяться в окремих нормативно-правових актах – це один із наслідків відсутності широкого обговорення проектів законів, інших нормативних актів – передусім це стосується відсутності практики залучення до обговорення проектів правових актів представників громадських об'єднань підприємців;

- ігнорування права, юридичних норм та загальноприйнятих правових цінностей, зневажливого ставленні до правових принципів і традицій: основними причинами цього є перебільшення чи приниження ролі права в регулюванні підприємництва; порушення прав особи; недосконалість законодавства.

Важливу роль у появі такого негативного суспільно-правового явища відіграє недосконалість правової освіти та брак елементарних знань у правовій царині.

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/para1654#n1654>.

2. Закон України «Про господарські товариства» ВРУ N 1576-XII, 19.09.1991 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.

3. Закон України «Про акціонерні товариства» ВРУ від 17.09.2008 № 514-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.

4. Закон України «Про фермерське господарство» ВРУ від 19.06.2003 № 973-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.

5. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» ВРУ від 15.05.2003 № 755-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
6. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» ВРУ від 22.03.2012 № 4618-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
7. Господарський кодекс України від 16.01. 2003 р. № 436-IV. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
8. Цивільний кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Назва з екрана.
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
10. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» ВРУ від 02.03.2015 № 222-VIII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.
11. Закон України «Про захист прав споживачів» Верховна Рада УРСР від 12.05.1991 № 1023-XII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
12. Закон України «Про захист економічної конкуренції» ВРУ від 11.01.2001 № 2210-III // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
13. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» ВРУ від 07.06.1996 № 236/96-ВР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>.
14. Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» ВРУ від 06.09.2005 № 2806-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>.
15. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
16. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 № 1160-IV / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

In the article the problematic issues legislative and regulatory framework of the company - the main subject of microeconomics. Overview and critically analyzed three blocks regulations of business law in Ukraine. Revealed shortcomings legal support, facing in their work.